

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**ПОЛИТИЧКЕ ПРОМЕНЕ НА ПРОСТОРУ БИВШЕ РЕПУБЛИКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ ЗА ВРЕМЕ МАНДАТА СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА**

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

Др Мирослав Младеновић,
редовни професор

КАНДИДАТ:

Јована Кнежевић

Београд, 2018. године

САДРЖАЈ:

УВОД.....	2
1. ДОЛАЗАК НА ВЛАСТ.....	4
2. ОСНИВАЊЕ СТРАНАКА И ПРВИ ВИШЕСТРАНАЧКИ ИЗБОРИ.....	8
3. РАСПАД ЈУГОСЛАВИЈЕ	12
4. СТВАРАЊЕ САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.....	16
5. ПОЛИТИЧКЕ И ЕКОНОМСКЕ ПРИЛИКЕ У ДРЖАВИ	17
5.1. Борба за политичку доминацију	17
5.2. Хиперинфлација	20
6. ДЕЛТОНСКИ МИРОВНИ СПОРАЗУМ	21
7. ИЗБОРИ 1996-1997. ГОДИНЕ.....	23
7.1. Савезни и локални избори 1996. године	23
7.2. Други круг локалних избора	24
7.3. Републички и председнички избори 1997. године.....	25
8. КРИЗА НА КОСОВУ	27
8.1. Ескалација сукоба	27
8.2. Преговори у Рамбујеу	29
8.3. НАТО агресија.....	30
9. ПЕТООКТОБАРСКА РЕВОЛУЦИЈА И СМЕНА ВЛАСТИ	31
ЗАКЉУЧАК.....	33
ЛИТЕРАТУРА.....	35

УВОД

Милошевић је рођен у Пожаревцу, 20. августа 1941. године, у породици оца Светозара и мајке Станиславе Милошевић (девојачко презиме Кољеншић). Породица води порекло из Лијеве реке, из српског племена Васојевић. Јануара 1959. године, Слободан Милошевић је као гимназијалац примљен у Савез комуниста Југославије. Године 1965. венчао се са другарицом из детињства и дугогодишњом девојком Мирјаном Марковић. Као његова супруга утицала је на мноштво његових потеза који су на крају довели до серије језивих ратова на простору бивше Југославије. Током целокупног њиховог заједничког живота била му је највећа подршка и снажно га је гурала да постане апсолутни владар овакве или онакве, старе или нове Југославије, са култом личности попут покојног маршала Тита.

Завршио је Правни факултет у Београду и био је победник редовног годишњег такмичења у говорништву. Своју каријеру Милошевић је започео као секретар за идеолошко-политички рад и као председник идеолошке комисије у универзитетском комитету Савеза комуниста од 1963. до 1966. године, затим као саветник председника Скупштине града Београда за привредна питања и као руководица Службе за информациони систем града Београда. Од 1969. до 1973. године био је заменик директора у Техногасу, а затим пет година генерални директор. Почетком осамдесетих година бива послат у Њујорк као представник „Беобанке“. Слободан Милошевић био је отелотворење нове генерације југословенских „комуниста“. За многе од њих, партијска књижица била је само улазница за прављење каријере.

Милошевић је говорио енглески језик и добро је познавао политичку ситуацију у тадашњој Југославији. Био је веома амбициозан и упоран. Управо те особине су му омогућиле да постане најмоћнији човек у држави и да на том положају остане готово тринаест година. Политички се борио, не само са сецесионистичким лидерима у републикама Југославије и са српском опозицијом, него и са великим европским силама и Америком. Међународна заједница је морала да поведе рат против њега да би га сменила са власти.

Умео је да буде и шармантан. Остављао је добар утисак и на своје политичке противнике, а многи од њих су то чак и потврдили у својим књигама и мемоарима. О Милошевићу је писао и амерички амбасадор Ворен Цимерман у својим мемоарима „Порекло једне катастрофе“: „Први утисак који оставља српски лидер је импресиван. Енглески му је добар, а говори снажно и јасно. При руковању шака му је мекана, али саговорника гледа у очи. Када му се обраћате он саговорника заиста и слуша. Његов изглед није у складу са имиџом „чврстурукаша“.“ (Антонић, 2015:6).

Већ после смрти Јосипа Броза Тита могло се наслутити да ће постепено доћи до распада Југославије. Први показатељ тога је био XII Конгрес Савеза комуниста Југославије на којем се расправљало о економској кризи која је захватила Југославију. Проблем је био, пре свега, велики спољни дуг. Криза је била тако велика да је често долазило до несташице робе широке потрошње, бензина, кафе, лекова... Увођене су рестрикције, бонови, парни и непарни регистрациони бројеви за возњу кола итд. Почела је и све већа инфлација. Руководство није било у могућности да контролише цене и тржиште.

Поред тога, долазило је до све већег неслагања међу републикама на политичком плану. Словенија и Хрватска су желеле да напусте Југославију. Такође, велики проблем је био и питање Косова. Још 1981. године Албанци са Косова траже да Косово постане република. Тиме би стекла право да одржи референдум и изјасни се о напуштању Југославије. Овакве њихове захтеве су прећутно подржавале Словенија и Хрватска. То је било директно супротстављено интересима Србије и долази до све већег размимоилажења. Уследила су све чешћа насиља Албанаца над Србима. Све ово је погодновало доласку Слободана Милошевића на власт.

1. ДОЛАЗАК НА ВЛАСТ

Слободан Милошевић је на власт дошао 1987. године тако што је са власти сменио првог човека Србије, Ивана Стамболића¹. Он је до тада био главни руководицац Комунистичке партије у Србији и главни Милошевићев покровитељ. Како је Стамболић напредовао на положајима тако је на своја бивша места постављао Милошевића што га је, касније у каријери и коштало, пошто је Милошевић на крају оборио свог заштитника.

Пресудан догађај се десио на Косову 1987. године, априла месеца. Срби су се бунили због нарастајућег албанског национализма и угњетавања. Стамболић је још 6. априла био на Косову и одржао низ састанака са функционерима, али није ступио у контакт са обичним народом који је био окупљен. Да би мало примирио незадовољство он је 24. априла послао Милошевића на Косово поље јер су се Срби тамо окупили. У сали је било неколико стотина Срба који су за говорницом пред Милошевићем изнели своје проблеме које су имали са албанском већином. Жалбе од стране српског народа су биле многобројне. Испред сале је било неколико хиљада окупљених Срба. Дошло је до сукоба са припадницима полиције које су углавном чинили Албанци. Милошевић излази из сале да види шта се дешава. Тада Срби пробијају кордон, прилазе Милошевићу и жале се да их полиција туче. У том тренутку он изговара своју чувену реченицу: „Нико не сме да вас бије!“. Срби су ово дочекали са одушевљењем. Најзад је неки политичар закорачио међу њих и дао им мало наде. Том приликом је Милошевић наставио да напољу држи говор окупљеној маси. Тај његов говор је био права политичка бомба и бачена рукавица у лице свим комунистима у тадашњој Југославији, а огроман политички поен за њега лично.

Овакво његово излагање се није свидело ни политичарима у Србији. Први је реаговао баш Стамболић критикујући Милошевића да шири национализам. Поред Стамболића, који је осуђивао овакво Милошевићево понашање, још један истакнути политичар, Драгиша Павловић², покреће новинску кампању против Милошевића. Са друге стране, Милошевић добро процењује ситуацију и покреће контракампању. Он заказује седницу

¹ Иван Стамболић био је председник Председништва Социјалистичке Републике Србије. То је функција коју данас обавља председник Републике Србије.

² Драгиша Павловић је био председник Градског комитета Савеза Комуниста Београда. Први је упозорио на погубан утицај који има запаљива политичка реторика коју је Милошевић често користио.

са само једном тачком дневног реда - иступање Драгише Павловића 11. септембра 1987. године на састанку са главним уредницима јавних гласила.

До тада, ни једна седница није заказана, а да је тема била само један човек. Управо то показује Милошевићеву дрскост и храброст. Да би заказао седницу Милошевић је од 20 чланова Председништва на својој страни имао 11 гласова, 4 су била уздржана, а 5 је било против. Само тај један глас је пресудио да се донесе одлука о заказивању чувене Осме седнице³. Милошевић је у тој унутрашњој борби однео прву победу. Добро је проценио ситуацију и извео муњевит политички напад.

Милошевић води седницу, он је формулисао дневни ред и ако се он усвоји то ће бити његова тактичка победа и предност. Тактика се показала успешном, само 4 говорника су била против дневног реда. После бројних говорника јавља се и Драгиша Павловић, човек због кога је и заказана седница. Он одмах почиње да напада Милошевића. Након њега ређају се и други говорници који износе своја лична мишљења. Стамболић предлаже да се „главе охладе“ и да се у паузи на кафи ствар реши унутар партије без јавне расправе. На ову пружену руку Стамболића уследио је шамар, у политичком смислу, од стране Милошевића јер је тај његов предлог одбијен. Сада се Милошевић приказује као онај који одлучује. Седница се наставља. Говорници се ређају један за другим, а онда Милошевић извлачи још један адут - саопштава да је стигло писмо које су потписали пет чланова Градског комитета, а писмо гласи: „Пре одржавања проширене седнице заказана је затворена седница Градског комитета. На тој седници нам је друг Павловић прочитао писмо Ивана Стамболића у коме се даје подршка другу Павловићу и осуђује заказивање седнице Председништва ЦК⁴ Србије са дневним редом у коме се говори о иступању друга Павловића и информише се да ће Стамболић затражити заказивање пленума ЦК СКС⁵“ (Антонић, 2015:25).

Овим писмом Милошевић жели да покаже да му раде иза леђа и да је такав потез Стамболића неморалан и непартијски. Ефекат оваквог потеза је изузетан. Појединци одмах траже Стамболићеву главу. Самим тим, Милошевић осваја све више симпатија међу народом. Стамболић је приказан као дволични сплеткарош који јавно говори о помирењу, а тајно је против Милошевића. На крају, Милошевић ставља на гласање

³ Одржана је 23. и 24. септембра 1987. године. На овој седници је дошло до разлаза два дотадашња друга и партнера, Слободана Милошевића и Ивана Стамболића. Многи су је сматрали уводом у касније крваве догађаје на простору бивше Југославије током 1990-их година.

⁴ Централни комитет Србије.

⁵ Централни комитет Савеза комуниста Србије.

предлог о смени Драгише Павловића и односи победу. Стамболић већ тада почиње да увиђа да ће се на Осмој седници расправљати о његовој даљој политичкој судбини, претпоставља исход, али је немоћан да било шта уради и промени.

После заказивања Осме седнице, до које је остало два дана, Милошевић још увек није био сигуран у своју победу на самој седници. У таквој ситуацији Милошевић повлачи још један потез достојан правог политичара - дозволио је телевизијски пренос седнице. Овим потезом он је придобио српску јавност и уједно извршио притисак на све чланове ЦК СКС. Поред тога, нагласак са „случај Павловић“ је пребацио на питање „одлучна акција на Косову - да или не“?. Представници треба да се одлуче за брзо или за споро решавање ситуације - за Милошевића или Стамболића?. Милошевић се усудио да на тој седници нападне и смени некога ко је био изнад њега. Почео је да руши уобичајену комунистичку процедуру и номенклатуру. Његова подршка је из дана у дан све више расла и постајао је све популарнији међу обичним становништвом. Томе је нарочито допринело његово залагање за решавање питања Косова и Војводине, покрајине Србије у којој Србија правно није имала никакву власт док су, покрајине преко својих посланика у Републичкој скупштини, могле да утичу на политику Србије. На Косову је проблем био шиканирање и исељавање Срба под притиском Албанаца. Милошевић је зато приморао политичко руководство Косова и Војводине да се одрекну своје власти и да стану под надлежност Србије. Успео је и да мотивише медије тако да се убудуће албански сепаратизам на Косову показао као највећи непријатељ.

На лето и јесен 1988. године, на таласу незадовољства изазваног албанским шовинизмом и сепаратизмом, Милошевић окупља Србе и постаје харизматични национални вођа. Дана 5. октобра 1988. године, у такозваној „Јогурт-револуцији“⁶, серија митинга је искоришћена за обрачун са војвођанским руководством које је, користећи уставни положај, пружало отпор Милошевићевој офанзиви. Дезоријентисани војвођански функционери су покушавали да спрече кризу састанком са Милошевићем. На крају сви подносе оставке и Милошевић успоставља контролу у Војводини.

⁶ „Јогурт-револуција“ се догодила крајем 1988. године и представља израз којим се описују масовни протести којима је, са чела власти, смењено административно руководство СК Војводине и замењено присталицама вође комуниста Слободана Милошевића. Назив је добила по томе што су, демонстранти незадовољни влашћу руководства СК Војводине, јогуртима гађали зграду Парламента у којој су се они налазили.

Постало је јасно да са Косовом неће ићи тако лако. На челу Косова је био Азем Власи и Каћуша Јашари који су пружали отпор Милошевићу. Организовали су штрајк рудара у Трепчи, али је све то било безуспешно. На крају су поднели оставке. Тиме је Милошевић успоставио власт и на Косову. За сво ово време он је вршио, не само политички притисак на противнике, него је то радио и путем митинга које је организовао у свим градовима Србије. Присталице његове политике носиле су транспаренте на којима је писало „Ој Србијо из три дела коначно ћеш бити цела“.

Врхунац је био митинг на Косову у знак прославе шесто година Косовске битке. На том митингу Милошевић поручује: „Србија је данас јединствена, равноправна са другим републикама“ (Чолак, 2017:120). Милошевић је успео оно што годинама пре њега нису могли. Косово је постало интегрални део Србије. Тако је он постао омиљен у народу, али и у културној јавности. Наиме, он је отворио стране државних новина за, до тада, интелектуалну опозициону елиту. На тај начин су неки интелектуалци, који су годинама били забрањени на телевизији и у новинама, добили приступ овим медијима да изнесу своје ставове о стању у Југославији и Србији. У ту групу људи спадали су: Добрица Ћосић, Матија Бећковић, Љубомир Тадић, Драгослав Михајловић, Радован Самарџић, као и многи други. Оно што је било интересантно, јесте то да је Милошевић своју харизму извлачио не из партије, него из народа. То је већ била нека врста демократизације комунистичког друштва.

2. ОСНИВАЊЕ СТРАНАКА И ПРВИ ВИШЕСТРАНАЧКИ ИЗБОРИ

У новембру 1989. године долази до пада Берлинског зида, са друге стране долази до рушења комунистичких режима у Источној Европи. У Југославији, Словенци и Хрвати долазе до становишта да ће радије пристати да се Савез Комуниста Југославије распадне, него да они буду у мањини. Ту решеност показују на XIV Конгресу партије,⁷ у јануару 1990. године. Наиме, Словенци нису пристали да СКЈ буде једна партија него су тражили да буде конфедерација шест републичких партија. Из тог разлога, напуштају завршно пленарно заседање. Милошевић предлаже да Конгрес настави рад са новим кворумом. Његова идеја је била да Савезна партија са ЈНА сузбије сепаратизам у републикама и да Југославију, која је фактички била конфедерација, реформише у федерацију. Таквој његовој решености и идеји се супротстављају Хрвати који добијају подршку делегата из Македоније и Босне.

Председавајући Конгреса, Момир Булатовић, даје паузу од петнаест минута. Међутим, Конгрес никада није настављен и завршио се распадом Комунистичке партије. Овакав исход је био први политички пораз Милошевића после многих победа на нивоу Србије. Он је имао већину по питању очувања СКЈ и Југославије као државе, али није имао већину по питању очувања Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ), са или без Словенаца, а они су већ били одлучили да напусте заједничку државу. Уместо да на овом Конгресу преузме руководство Комунистичке партије на савезном нивоу, он се суочио са њеним распадом. Поставило се питање шта даље и како реаговати на насталу ситуацију.

У Словенији и Хрватској су већ били одржани први вишестраначки избори током априла и маја 1990. године. У Србији постојање партија није било званично дозвољено до августа 1990. године. Скупштина Србије је тек у августу 1990. донела закон о политичким странкама и њиховом формирању. Тако се дошло у ситуацију, да земље на западу, на Србију гледају као на недемократску и бољшевичку државу, за разлику од Хрватске и Словеније, које су по њиховом мишљењу, биле демократске. Милошевић је кочио вишестраначје у Србији због страха да ће Албанци на Косову основати своју

⁷ XIV конгрес СКЈ одржан је од 20. до 22. јануара 1990. године. На том Конгресу су били присутни делегати из свих тадашњих југословенских република и покрајина, а такође и партијски делегати Југословенске народне армије (ЈНА). Конгрес је одржан у београдском центру „Сава“.

странку, победити на покрајинским изборима и већ тада прогласити независност. Милошевић је желео вишестраначје на федералном нивоу, а не на републичком и покрајинском. Проблем је био што Словенцима и Хрватима није одговарало доношење савезног изборног закона. Тај закон би, на пример, могао да забрани кандидовање оних странака које немају упориште у свим деловима земље. То је одговарало Милошевићу јер би имао подршку Срба из Босне и из Хрватске. Све ово су блокирали Словенци и Хрвати. То је значило да вишестраначки систем може да се уведе само на нивоу република.

Милошевић није предузимао ништа на законском увођењу вишестраначког система у Србији. Без обзира на ово оклевање већ крајем 1989. и почетком 1990. године без већих сметњи почело је стварање нових странака. Најозбиљнији противник Милошевићу међу њима био је Српски покрет обнове (СПО), чији је лидер био Вук Драшковић. Он је, најпре, са Мирком Јовићем основао Српску народну обнову, прву српску националну странку у Југославији. Касније, након њиховог разилажења са својим отцепљеним крилом Српске народне обнове (СНО), заједно са Војиславом Шешељем који је предводио Српски слободарски покрет 14. марта 1990. године основао Српски покрет обнове. Убрзо након тога дошло је до одвајања Шешељеве струје, од које је настао Српски четнички покрет, а касније Српска радикална странка. Српски покрет обнове се од свог оснивања доследно борио против аутократског режима Слободана Милошевића и водио снажну антиратну кампању, залажући се за опстанак Југославије или, уколико опстанак не би био могућ, за њено мирно раздруживање. Драшковић је одмах отворио национална питања и, питања граница Србије, уколико дође до распада СФРЈ. Својим говорима и митинзима је привукао велики број присталица. Његови митинзи су били веома посећени. Тиме се Драшковић истакао као озбиљна конкуренција Милошевићу.

Други потенцијални опасни противник био је Анте Марковић, председник Савезне владе. Овај политичар је популарност стекао, пре свега, својим економским реформама. Успео је да обори инфлацију на 0%, повећао девизне резерве државе, везао курс динара за немачку марку. Његова странка је имала присталице на простору читаве Југославије. У њено чланство били су укључени Срби, Хрвати, Босанци и Македонци.

Трећи противник Милошевићу на политичкој позорници и сцени била је Демократска странка. У њено чланство су били укључени људи са великим угледом у Србији и

велики број интелектуалаца. Група од тринаест интелектуалаца доноси одлуку да обнови рад Демократске странке. Они су у Београду као Оснивачки одбор објавили „писмо о намерама“, програмски проглас о оснивању Демократске странке. Проглас су потписали: Коста Чавошки, Милован Данојлић, Зоран Ђинђић, Гојко Ђого, Владимир Глигоров, Слободан Инић, Марко Јанковић, Војислав Коштуница, Драгољуб Мићуновић, Борисав Пекић, Миодраг Перишић, Радослав Стојановић и Душан Вукајловић. Оснивачка скупштина обновљене Демократске странке одржана је 3. фебруара 1990. године у Дому омладине, у Београду. За председника странке је изабран Драгољуб Мићуновић. Новоформирани Главни одбор бира Извршни одбор Демократске странке на челу са Зораном Ђинђићем. Основано је педесет општинских одбора. Странка 7. марта 1990. године обнавља излажење раније забрањиваног гласила „Демократија“ који је, у том тренутку, био први и једини опозициони лист у Србији. Друга скупштина Демократске странке је одржана 29. септембра у Београду и на њој је завршено конституисање органа странке избором Главног одбора и усвајањем Статута и Програма.

Суочен са оваквом конкуренцијом, Милошевић је морао да одлучи да ли да иде на вишестраначке изборе или да мења Устав. Ту његову неодлучност користе опозиционе странке и потписују Повељу о изборима. Захтевају округли сто опозиције и власти као прелазно решење до избора, а такође захтевају и расписивање избора до краја године. Да би у што већој мери утицали и појачали притисак на власт заказују митинг 13. јуна 1990. године у Београду. Ипак, на њихову велику жалост, на митингу се није окупило више од двадесет хиљада људи. Страначки прваци су, заједно са окупљенима, кренули ка Скупштини у којој је био само писар, предали захтев за изборе, а затим се упутили ка згради телевизије. Тамо их је дочекала полиција, кренула у јуриш на демонстранте и растурила овај први митинг опозиције.

У Србији је владало уверење да комунисти, па макар на њиховом челу био и Милошевић, неће успети да преживе изборе. Оно што је ишло у прилог Милошевићу је да је у том периоду свог живота имао 49. година, био је у напону политичке снаге и спреман да се бори за власт. Милошевић је био потпуно спреман за политичку борбу, за очување и учвршћивање своје власти у Србији. Тако је прво успоставио правила игре која су њему одговарала и понудио их опозицији по принципу „узми или остави“. Превасходно је инсистирао на доношењу новог Устава. Према том Уставу, председник се бирао непосредно, а не у скупштини Србије. Он је више веровао у себе

него у своју странку. Рачунао је да ће сам успети да победи на изборима и та опција му је деловала сигурније него она да се кандидује преко странке.

Наравно, опозиција је сматрала да само нова скупштина после избора тј. вишестраначка скупштина може да промени Устав. Међутим, Милошевић је и за то имао решења. По до тада важећем уставу скупштина Косова је и даље имала велика овлашћења, па је чак могла и да спречи доношење новог устава, а ако би се чекали избори Албанци би освојили већину у косовској скупштини и тиме би блокирали доношење новог устава. Управо, из тог разлога, Милошевић је расписао референдум око доношења устава и однео апсолутну победу. Затим Комунистичкој партији мења назив у Социјалистичка партија Србије. Трећи потез који је урадио је да је прописао услове за изборе и само их понудио опозицији. Није се са њима договарао. Нови устав је донет 28. октобра 1990. године.

Избори су заказани за 9. децембар 1990. У изборној комисији није било места за представнике опозиције већ само за државне органе који су били његови људи, из његове партије и самим тим њему лојални и одани. Започела је изборна кампања која је трајала три месеца уз представљање кандидата на државној телевизији. Било је ту разних кандидата и карикатура. Милошевић је, такође, пред изборе повећао плате и пензије што је био још један од политичких трикова које је користио. На овим изборима Милошевић је однео победу. Сматрао је да је са опозицијом завршено.

Међутим, убрзо се показало да опозиција још увек није побеђена. У марту 1991. године опозициони кандидати су организовали митинг у Београду на којем су изнели захтеве да им се омогући пренос скупштине и појављивање на телевизији. Дошло је до сукоба са полицијом. Демонстранти су успели да потисну полицију која се повлачила. На улицама је владао хаос. Милошевић тада у помоћ позива војску и на улице излазе тенкови да заведу ред. Убрзо је Драшковић ухапшен под оптужбама да је спремао преврат. Поред њега ухапшено је још двеста људи. Недуго затим, протестима се прикључују и студенти. Под притиском студената Милошевић пушта све ухапшене и обнавља рад опозиционог студија Б. Све ово је показало да Милошевић није нерањив као што се чинило, али је ипак и даље он био врховни владар Србије.

3. РАСПАД ЈУГОСЛАВИЈЕ

Милошевић се спремао за много веће изазове. Пре свега се наметало питање опстанка Југославије. Сецесија Словеније и Хрватске се убрзавала. На изборима, у овим републикама, победиле су странке које су желеле да се отцепе од Југославије. Ове републике су, такође, илегално почеле да се наоружавају и да се спремају за сукоб са војском. Чак је на телевизији „Београд“ објављен и снимак Врдољака који позива да се Срби у Хрватској убијају на улицама и у становима. Војска је знала да неће моћи легитимно да делује против Словеније и Хрватске јер њихови представници у Савезној влади неће дати дозволу за то. То је значило да би војска морала да изведе државни удар, па тек онда да крене у обрачун са сепаратистима. Војска је тада усвојила Доктрину за распад државе. То је значило да ће војска бранити право народа на самоопредељење, а то заправо значи да Хрватска и Словенија могу да оду из Југославије, али само са својим етничким територијама. Војска ће бранити право Срба у Босни и у Хрватској да остану у заједничкој држави. Милошевић је чак тражио да војска похапси све које треба да би се сачувао мир.

Предложено је да војска смени Владу, Председништво и републичке власти ако не дају подршку војсци и дати рок од шест месеци да се држава распадне мирним путем. Убрзо започињу сукоби у Хрватској између паравојних снага Хрватске и Срба. Године 1991., 25. јуна Словенија и Хрватска проглашавају независност од Југославије. После Брионског споразума⁸ донета је одлука да се војска повуче из Словеније. Постало је јасно да се држава распада.

Милошевић се доста мирно помирио са одвајањем Словеније. Сматрао је да ће лако успети да се избори са Хрватском тј. да ће тако лакше Срби из ове републике успети да опстану у заједничкој, али крњој држави. Још раније Милошевић и Кучан су се усагласили на право народа на самоопредељење. То је значило да Словенија може да оде из Југославије, али да Хрватска не може са Србима да изађе из државе. Милошевић се, такође, договорио са Алијом Изетбеговићем да Босна остане целовита и у саставу Југославије и да Алија буде председник. Изгледало је да ће држава опстати. Међутим,

⁸ Брионски споразум потписан је 7. јула 1991. године. Овим споразумом су окончана непријатељства и оружани напади на територији Словеније, а уједно, овај споразум представља и први споразум којим је Словенија третирана као независни члан међународне заједнице.

Алија је отпутовао у САД и након повратка променио своју одлуку о томе да Босна остане у саставу Југославије.

Сједињене Америчке Државе и Европска унија су донеле одлуку супротну важећем Уставу Југославије да право на самоопредељење имају републике, а не народи у Југославији. На основу тога је легитимисано право република да се отцепе од матичне државе и тиме је Србија доведена у неповољан положај, јер је велики део њеног народа остао ван граница Србије, и није имао право да се определи за опстанак у заједничкој држави. По важећем Уставу Југославије у државни савез не ступају републике него народи, али овога пута је урађено другачије. Овим је и сам Милошевић преварен као и читав српски народ на простору Југославије. Војни врх је хтео да војска заузме положаје где живе Срби у Крајини и Босни и да се одатле брани од нападача, али је Милошевић то одбио. Он је сматрао да треба да се створи центар који би чиниле Србија и Црна Гора, а потом да се мобилишу Срби из Босне и Хрватске, да се војно и логистички помогну и да се сами боре. Са војне тачке гледишта ово је било погрешно и тактички лоше јер се непријатељу омогућава да руши једну по једну српску државу, а на крају и саму Србију што се догодило 1999. године.

Рат се водио на територији Хрватске. Србија никада није званично учествовала у томе, али је помагала Србе у Хрватској. Већ тада је начињена грешка и уместо да се формира Влада националног спаса у чији би састав ушли и представници опозиције, Милошевић на то не пристаје. Није показао мудрост и зрелост једног Николе Пашића. Овакво стање користи Војислав Шешел заговарајући веома оштру и националистичку реторику. Са својом Српском радикалном странком се први пут појавио на локалним изборима у општини Раковица и однео победу. Оваква странка је одговарала Милошевићу јер је рачунао да ће одвући гласаче Српског покрета обнове и Демократске странке. Међутим, није рачунао да ће добити једног веома опасног противника.

За време ових дешавања у Србији, на територији Хрватске се водио рат и борба око Вуковара. Снаге савезне војске су 18. децембра 1991. године заузеле град. Хрватска је била приморана да потпише примирје. Договор је постигнут у Женеви, у присуству изасланика ЕУ, Сајруса Венса. По том договору Хрвати прекидају блокаде касарни, а савезна војска се повлачи из Хрватске. У Српску Крајину долази 14.000 војника

мировних снага УН-а и биће распоређени и у Источној и у Западној Славонији. Изгледало је да је рат окончан и да ће „крња“ Југославија опстати.

Међутим, сада је на ред дошла Босна. Туђман и Милошевић су желели да је поделе међусобно, а да муслиманима дају део око Сарајева. Крајем фебруара 1992. одржан је референдум у Босни. Тај референдум је за Србе био противустанован јер у Уставу Босне пише да сва три народа морају да се сагласе о референдуму. Срби нису дали своју сагласност, али и поред тога он је одржан, иако су на њега изашли само Хрвати и Муслимани и изгласали независност од Југославије. Срби су, са друге стране, решили и донели одлуку да остају у Југославији. Припадници муслиманских паравојних снага 1. марта 1992. године пуцају на сватове Србе у Сарајеву и убијају једног човека, и то је означило почетак рата у Босни. Срби подижу барикаде по Сарајеву и по читавој Босни.

Европа поново покушава да спречи рат. Жозе Кутиљеро⁹ саставља план о прекиду ватре и уређењу Босне по кантоналном принципу као Швајцарска. Сваки кантон би имао своју Скупштину и своје представнике у Дому народа и све одлуке би се доносиле већином од 4/5. Срби и Хрвати прихватају овај план док Муслимани на то пристају тек под притиском ЕУ. Чинило се да ће грађански рат у Босни бити избегнут. Алија Изетбеговић после потписивања споразума одлази на састанак код америчког амбасадора, након тога мења свој став и повлачи потпис. Амерички амбасадор се касније правдао да није утицао на овакву одлуку Изетбеговића, мада је сасвим јасно да је он прећутно пристао на ову одлуку Алије Изетбеговића (Чолак, 2017:215). Чак шта више и бошњачко руководство је имало отворену подршку Америке и Европске заједнице и испуњавали су сва њихова упутства по питањима преговора, споразума, заједничке државе, понашања у рату итд.

Овом одлуком рат у Босни кренуо је невероватном жестином уз велике жртве и разарања са свих страна. Може се рећи да Милошевић није био једини кривац за ратна дешавања која су уследила, али су Америка и њени западни савезници њега означили као човека и политичара који има највећу моћ на простору бивше СФРЈ. Означили су га као човека који одлучује о рату или миру, животу или смрти, о судбини народа и државе.

⁹ Португалски дипломата, творац мировног плана за БиХ познатог као „Кутиљеров план“, по којем би Босна била подељена на бошњачку, српску и хрватску територију.

Можда је и сам Милошевић, залажући се за очување заједничке државе, себе видео као „Титовог наследника“ и као врховног вођу у СФРЈ. Својом политиком и идеологијом савезнике Србије из свих дотадашњих ратова окренуо је против сопствене земље, односно, није успео или умео да извуче корист за добробит свога народа.

4. СТВАРАЊЕ САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Након признавања независности Босне, Хрватске и Словеније поставило се питање државног оквира остатка државе. Милошевић доноси одлуку да Југославија наставља да постоји. Ову нову државу чиниле би Србија и Црна Гора. Ове две државе су донеле одлуку да нови назив њихове заједничке државе буде Савезна Република Југославија (СРЈ) наглашавајући, при томе, да СРЈ има искључиво право на континуитет са СФРЈ што је и постојеће Савезно веће потврдило доношењем Устава СРЈ 27. априла 1992. године. Истог дана, донета је и одлука о расписивању избора за Савезну скупштину који ће бити одржани 31. маја исте године. Као званично образложење што је рок између заказивања и одржавања избора за Савезну скупштину изузетно кратак наведена је неопходност брзог организовања демократских органа да би СРЈ што пре задобила међународно признање и укључила се у рад УН-а и других међународних организација.

Са друге стране, опозиционе партије нису се усагласиле са оваквом одлуком и сматрале су да је, пре свега, било неопходно да се формира Уставотворна скупштина, а онда потом донесе Устав. Опозиција је бојкотовала ове изборе и само су Демократска заједница војвођанских Мађара и Војислав Шешељ, са својом странком, изашли на изборе. Како би се смањиле политичке напетости у друштву владајуће партије двеју република, СПС и ДПС¹⁰ Црне Горе, одлучиле су да на места председника СРЈ и председника Савезне владе поставе страначки неопредељене личности. За првог председника СРЈ изабран је академик Добрица Ћосић, који је имао велики углед и у власти и у опозицији. Залагао се за национално јединство и за решење питања Срба у Босни и Хрватској. На предлог Слободана Милошевића, а у договору са коалиционим партнерима из Црне Горе, на место председника Савезне Владе изабран је Србин из Америке, бизнисмен Милан Панић.

¹⁰ Демократска партија социјалиста Црне Горе.

5. ПОЛИТИЧКЕ И ЕКОНОМСКЕ ПРИЛИКЕ У ДРЖАВИ

5.1. Борба за политичку доминацију

Опозиција се није мирила са оваквим развојем догађаја. Сматрале су да прво, у оквиру република, треба да дође до промене власти да би Савезна Република Југославија могла да функционише. У Србији је формиран ДЕПОС (Демократски покрет Србије) кога су чинили СПО, ДС, ДСС, и неке мање странке као и велики број професора и интелектуалаца. То није био само политички него и грађански покрет. Убрзо се прикључују и студенти и започињу протест. Чак се и СИНОД Српске Православне цркве оградао од владавине Слободана Милошевића. Врхунац антимилошевићевског протеста требало је да буде Видовдански сабор заказан испред Савезне скупштине. Циљ је био смена Милошевића са власти.

За то време, рат у Босни увелико се распламсавао. Европска заједница је 6. априла 1992. године признала Босну као независну државу и поред чињенице да је на референдум изашло само муслиманско и хрватско становништво. Убрзо Скупштина српског народа проглашава Републику Српску као независну државу. Хрватска, Словенија и Босна су примљене у УН. Тиме је прекинута свака идеја о мирном распаду СФРЈ.

Америка и Европа праве грешку, и уместо да изврше притисак на све зарађене стране у Босни и Херцеговини, оне врше притисак само на Милошевића и Србе. Оптужују Милошевића као главног кривца и прете санкцијама УН-а. Муслиманске стране у Босни једва су дочекале такав развој ситуације и појачавају ратна дејства. Са друге стране, Срби одговарају на њихову провокацију и већ 30. маја 1992. године УН доносе одлуку о увођењу санкција покушавајући тиме да сломи Милошевића. Милошевић у то време на санкције гледа благонаклоно и као да га не дотичу, али су те санкције оставиле велике последице на Србију и српски народ. Те санкције су само ојачале Милошевићев положај док је за опозицију био прави шок, јер су у жељи за сарадњом са западом, тежили да се казни само Милошевић, а не да целокупни народ сноси озбиљне последице.

Милошевић тада пропушта прилику да створи Владу националног јединства, заједно са опозицијом, како је угледни академик и писац Добрица Ћосић предлагао. Он задржава једностраначку владу не обазирјући се ни на чије предлоге. Опозиција појачава протесте и врши притисак на Милошевића за расписивање ванредних избора. Притисак је био велики и Милошевић тада да би смањио тензије доноси одлуку о расписивању ванредних скупштинских и председничких избора до краја године. Рекао је да ће се донети нови Изборни закон, Закон о медијима и Закон о финансирању странака. Желео је да покаже намеру да се проблеми решавају у институцијама, а не на улици. Чак је и примио делегацију ДЕПОС-а на разговор.

На позив Милошевића да се врати у Србију, Милан Панић, чим га је срео одмах је упитао: “Па, Слободане, када одлазиш?” (Антонић, 2015:104). Панић је очигледно био обавештен да Милошевић размишља о оставци и одмах је понудио договор Милошевићу који би гарантовала Бела кућа. Њему је понуђено да се повуче, а за узврат се Србији укидају санкције. У оквиру тог уговора су наведени следећи услови:

- После повлачења, САД се обавезује да ће одмах укинути санкције
- Милошевић ће бити председник Југословенско-америчке банке
- Милошевићу и његовој породици САД гарантују слободу кретања
- Прво саопштење за јавност даје Милошевић
- Договор потписују Милошевић и Бејкер

Уговор је понуђен Милошевићу и чекао се само његов одговор. Ипак, после размишљања, Милошевић одбија ову понуду. Поставља се питање шта би било да је понуду прихватио, али нажалост, то никада нећемо сазнати. Одлучио је да се бори за власт и у томе га нико неће спречити.

Та 1992. година је била веома критична за Милошевића. Морао се борити на три фронта: против Брисела и Вашингтона, против опозиције и против Ћосића и Панића које је он довео на власт. Борба са овом двојицом је, по њега, могла бити јако опасна. Иако је Милошевић имао већину у скупштини, Ћосић је имао овлашћења да је у сваком тренутку распусти и распише изборе. Панић је опет постављао министре у Савезној влади и био министар војске, значи контролисао је војску, а Ћосић по уставу био врховни командант војске. Њих двојица су доста успешно радили поготово на признању нове државе СРЈ. Обишли су велики део земаља, а били су популарни и у самој Југославији. Они су одржали и округли сто на коме је учествовала и опозиција и

договорили савезне изборе за крај године. Милошевићу је била потребна јака власт у републици да би на и на савезном нивоу могао да одлучује јер се посланици у Већу република Савезне скупштине бирају из посланика Републичког парламента. Зато се спремао за републичке изборе који су се приближавали.

Постављало се питање ко ће Милошевићу бити противкандидат и опозиција је изабрала Милана Панића. На дан избора владало је уверење да ће Панић победити, али када су пребројани гласови Милошевић је имао око милион гласова више. Он је добио петогодишњи мандат, а СПС и СРС су освојили 70% мандата у Скупштини (Николић, 1997:174). Опозиција је била разбијена. Милошевић је на овим изборима играо на карту патриотизма и победио. Осим тога и запад је појачао санкције, а то је ишло њему у прилог. Пошто се са Шешељом није договорио око министарстава донета је одлука да се формира мањинска СПС влада коју ће подржавати Шешељ са својом СРС.

Тада се десио и инцидент у Скупштини који је на улице извео неколико стотина присталица СПО-а. Они су покушали да на силу уђу у Скупштину. Погинуо је један полицајац, а Вук и Даница Драшковић брутално претучени, ухапшени и осуђени на шездесет дана затвора. Да би поправио свој положај и имиџ у свету Милошевић касније аболира Вука и Даницу Драшковић. Његов положај у свету је почео да се поправља јер је, већ пре тога, прихватио Венс-Овенов план за решавање питања Босне.

После Вука Драшковића, који више није био онај стари борбени опозиционар, Милошевић добија Шешеља као новог противника. После смене Панића, Шешељ је желео да смени и Ћосића. Милошевић није био одмах за то јер је Ћосић имао утицаја на Србе у Босни. Међутим, касније је ипак одлучио да омогући Шешељу да обори и Ћосића. Због подршке мањинске Републичке владе, од стране Шешеља и СРС-а, и хиперинфлације која је харала Србијом Милошевић се одлучио за ванредне изборе. Рекао је да Шешељ уцењује владу и да грађани на изборима треба да одлуче ко ће водити земљу. Пред ове изборе, 19. децембра 1993. године, пред њим су била три велика проблема: Влада без већинске подршке, привреда пред сломом и санкције због Босне.

На изборима који су одржани Милошевићу је фалило три посланичка места за апсолутну већину. Опозиција није била сложна иако је сада она имала већину у Скупштини. Милошевић успева да, преко њихове неслоге, добије четири гласа

опозиције преко Нове демократије Душана Михајловића и тако добије већину у Скупштини, а самим тим и стабилну већинску Владу.

5.2. Хиперинфлација

Незадржива хиперинфлација, једна од највећих у свету, достигала је брзину од 2% на сат. Све је више фабрика које не раде, продавница без робе, банака без пара. Засићеност грађана ратом, све већа материјална беда грађана Србије и заокупљеност пуким преживљавањем приморавале су Милошевића да озбиљније размотри то питање и уради нешто поводом тога. Упркос предузетим мерама, производња је стално опадала, а цене су све брже расле. Због хиперинфлације и новца чија је вредност из дана у дан, и из сата у сат опадала штампали су се бонови за хлеб, млеко, бензин итд.

Народна банка СРЈ издала је новчаницу од петсто милијарди динара. Немачка марка је постала незванично средство плаћања. Радници су за плату могли да купе свега две, три марке. Курс марке је скакао сваки дан. Све више новца се штампало, а нове новчанице су имале све више нула.

Милошевић, у том тренутку, проналази решење ангажујући Драгослава Аврамовића да уреди монетрани систем и заузда инфлацију. Аврамовић који тада има 73 године као стручњак саставља план за решавање овог проблема. Милошевић се слаже са планом и инфлација је преко ноћи готово заустављена. Чврста монетарна политика Аврамовића донела је стабилност којој је становништво Србије тежило. Коначно су плате и пензије нешто вределе и за њих се могла купити роба.

Милошевићу је био потребан успех у заустављању хиперинфлације како би могао да увери грађане Србије да он није кривац за тешку социјално-економску ситуацију у земљи већ, напротив, човек који води рачуна о свом народу. Кривац је увек био неко други. У прилог томе стоји чињеница да су јавна средства информисања, која су била под његовом контролом, према дневнополитичким потребама сврставале међународну заједницу, САД, Европску заједницу и унутрашње непријатеље, најчешће демократску опозицију, као главне кривце.

6. ДЕЛТОНСКИ МИРОВНИ СПОРАЗУМ

У говорима Слободана Милошевића широк публицитет добиле су теорије међународне завере које су економске санкције УН-а интретирале као плод мржње, зависти, злобе и освете светских моћника, а не као последицу упорног одбијања власти да повуку Југословенску народну армију и паравојне формације из БиХ. До 1993. године Србија је инсистирала на безусловној етничкој подели БиХ и Хрватске. У то време, у обе државе, добро су се држале обе српске крајине, Република Српска и Република Српска Крајина, контролишући 40% територије Хрватске и 70% територије Босне. Имале су тада подршку Србије и јавног мњења у Србији. Вође Срба из Босне и Хрватске су почеле да показују све већу тежњу ка самосталности од Србије. Започели су и први неспоразуми.

Међународна контакт група је изнела план 3-4 за територију Хрватске по коме Срби у Крајини добијају аутономију, своју полицију, судове, монету и заставу, али руководство Српске Крајине то не прихвата. Са друге стране, Србима у Босни по Венс-Овеновом плану понуђено је 49% територије, али Срби који у том моменту имају под контролом 70% територије Босне и Херцеговине на то не пристају. Међународна заједница захтева од Милошевића да изврши притисак на руководство Срба у крајинама да прихвате планове који су им понуђени. Водећи своју политику, Милошевић у то време игнорише захтеве који су му изнети и међународна заједница уводи економске санкције СРЈ.

Под теретом санкција и све већег незадовољства грађана Србије 1993. године прави заокрет према рату у БиХ. Подржава Венс-Овенов план¹¹ и апелује на Србе из Босне да га прихвате што они упорно одбијају (Тошић Малешевић, 2010:303-304). У међувремену, хрватска војска уз прећутну сагласност Америке и Европске заједнице протерује Србе из Славоније и заузима је. Потом прелази Саву и у Босни заузима Грахово и Гламоч чиме је Книн опкољен са три стране. Увидевши озбиљност ситуације, крајишници сада желе да прихвате план 3-4, али је за то већ било касно.

¹¹ По овом плану, БиХ би била подељена на десет аутономних провинција које нису међународна правна лица и, самим тим, не би могле да успостављају међународне везе осим оних које су допуштене централним властима.

Рано ујутру, 4. августа 1995. године започиње општа офанзива хрватске војске и долази до општег расула у Крајини. Војска почиње да се повлачи, а са њом и народ. 5. августа 1995. године хрватска војска заузима Книн и у наредна два дана протерује већину српског народа из Хрватске. Том операцијом названом „Олуја“¹² Хрватска је решила питање Срба у Хрватској. Слична ситуација претила је и Републици Српској. Уследио је војни напад на територији Босне потпомогнут авионима НАТО пакта који су бомбардовали положаје босанских Срба. Срби губе Мркоњић град, Вакуф, Дрвар, Јајце...

На интервенцију Милошевића код Америке заустављен је напад. Америка и међународна заједница организују мировну конференцију у војној бази, у близини града Дејтона. После три недеље преговора, 21. новембра 1995. године Милошевић, Туђман и Изетбеговић потписују мировни споразум уз присуство и гаранције међународне заједнице. Тим споразумом СРЈ је признала територијалну целовитост БиХ. Република Српска је постала конфедерална јединица у оквиру БиХ. Србији су након тога укинуте санкције, а као јунак из целе приче изашао је Милошевић убедивши јавност да је тај споразум плод његове трајне, миротворне политике. Оваквим преокретом ситуације постојало је све више изгледа да ће савезне изборе 1996. године и републичке изборе 1997. године добити без икакавих потешкоћа.

¹²Операција „Олуја“ је војна акција Републике Хрватске која се догодила у августу 1995. године . Основни циљ је био заузимање највећег дела територије Републике Српске Крајине. Завршена је падом Републике Српске Крајине и успостављањем контроле Републике Хрватске над том територијом.

7. ИЗБОРИ 1996-1997. ГОДИНЕ

7.1. Савезни и локални избори 1996. године

Као већ искусан политичар, Милошевић је спремно дочекао савезне и локалне изборе 1996. године. Решио је питање рата, издејствовао укидање санкција и зауставио хиперинфлацију. Све је изгледало да ће добити изборе. У прилог му је ишло и то што је опозиција била разједињена. Зоран Ђинђић је увидео да треба ујединити опозицију како би имала некакве шансе против Милошевића. Он је већ био у коалицији са СПО, али је схватио да је то мало па је почео да ради на уједињењу опозиције. Склопљена је широка опозиција која се звала „ЗАЈЕДНО“¹³. Чак је и гувернер Аврамовић пришао овој коалицији као и већина опозиционих странака.

Увидевши да се опозиција организује и Милошевић је направио коалицију са странком своје супруге ЈУЛ и Новом демократијом. Та коалиција је имала незванични назив „лева коалиција“¹⁴. На савезним изборима 3. новембра 1996. године Милошевић је са својом коалицијом остварио победу освојивши 46% гласова и са својим коалиционим партнерима из Црне Горе имао потребну већину у Савезној скупштини. На локалним изборима, одржаним истог дана, Милошевић је био убеђен да ће и на тим изборима победити. Међутим, први резултати избора су показали да је опозиција освојила власт у 45 општина у Србији. У СПС-у су сви били шокирани јер, како је могуће, да после победе на савезним изборима изгубе оволико општина на локалу. Ниш, Нови Сад, Београд, Крагујевац, Суботица, Ужице, Пирот, Сомбор, готово сви већи градови у Србији су припали опозицији.

Милошевић је био спреман да призна пораз у овим градовима и општинама, али по наговору своје супруге, Мирјане Марковић и њене партије ЈУЛ, партије која је имала несразмеран удео у власти у односу на број бирача који је подржавају, донео одлуку да преко изборних комисија и судова избори буду преиначени или поништени и заказани нови. Тако је учињена највећа изборна крађа. На пример, коалиција „ЗАЈЕДНО“ је на изборима за Београдску скупштину освојила 70 од укупно 110 мандата. Градска

¹³ Коалиција „ЗАЈЕДНО“: Демократска странка-Зоран Ђинђић, Демократска странка Србије-Војислав Коштуница, Српски покрет обнове- Вук Драшковић.

¹⁴ „Лева коалиција“: Социјалистичка партија Србије-Слободан Милошевић, Југословенска левица (ЈУЛ)- Мирјана Марковић, Нова Демократија- Душан Михајловић.

изборна комисија је после приговора Милошевићеве партије поништила 10 мандата и наложила нове изборе. СПС је уложио жалбе суду после чијих одлука је та коалиција изгубила још 33 мандата. Заказан је други круг избора.

7.2. Други круг локалних избора

Други круг локалних избора је одржан 17. новембра 1996. године. Поред незаконитих и пристрасних одлука суда и изборних комисија дошло је до махинација у другом кругу избора - фалсификовање бирачких спискова и записника бирачких одбора и организовано убацивање у гласачке кутије унапред попуњених листића са именима кандидата СПС-а. Очигледне изборне нерегуларности у корист владајуће партије подстакле су масовне протесте у држави. Народ је почео да се окупља и спонтано кренуо у протесне шетње. Носили су пиштаљке и правили несносну буку. Убрзо су и студенти кренули у протесне шетње независно од коалиције „ЗАЈЕДНО“, али су имали исти циљ - признавање изборних резултата. Протести због непризнавања изборне воље грађана прошириле су се у целој Србији.

Милошевић, у почетку игнорише шетње и протесте, мислећи да ће за пар дана све престати. Преко средстава јавног информисања изношене су нетачне информације о броју окупљених протестаната. На пример, када их је било двеста хиљада извештавано је да их је било десет до петнаест хиљада као и ширење пропаганде да протести грађана нису мирни већ рушилачки. Већ је био крај децембра, а протести нису јењавали. Власт размишља да ли изаћи на поновљене изборе или о насилном прекиду демонстрација. Пошто је био велики број људи на улицама то се не би могло десити без нереда, а онда би запад дефинитивно стао на страну опозиције.

Под притиском Милошевић жели да позове стране посматраче да посредују у решавању проблема. Европска заједница, на предлог Милошевића, шаље свог представника Фелипе Гонзалеса да изврши проверу резултата локалних избора. Након обављене контроле подноси извештај Европској заједници у којем се потврђује победа опозиције коју је остварила на изборима. Не очекујући овакав расплет догађаја и чињеницом да се протести још увек не смирују Милошевић проналази решење у виду

LEX SPECIALIS-a¹⁵. Овим законом су опозицији додељена сва одборничка места које је освојила на изборима. Милошевић је утицао да Скупштина донесе овај закон у складу са извештајем ОЕБС-а како би отклонио евентуалне последице које би могле да наступе стањем које је било присутно. Овим је још једном показао да је вешт политичар јер је склонио народ са улице, показао својим присталицама да ипак он одлучује и западу да поштује изборну вољу грађана.

7.3. Републички и председнички избори 1997. године

У току 1997. године два пута су одржани председнички избори, први пут 21. септембра и 5. октобра, а пошто на тим изборима није изабран председник поново су одржани 7. и 21. децембра. Милошевић није имао право да се кандидује на тим изборима јер је два пута изабран за председника Србије 1990. и 1992. године.

Неуобичајено мала заинтересованост медија за председничке изборе добро се уклапала у план СПС-а о реконструкцији СРЈ. План је јачање савезног нивоа власти на уштрб републичког о чему сведочи предлог СПС-а изнет у марту 1997. године да председник СРЈ буде биран непосредно на изборима уместо одлуком Савезне скупштине како то предвиђа Устав СРЈ. Слободан Милошевић изабран је 25. јула 1997. године у Савезној скупштини за председника СРЈ.

На председничким изборима одржаним 21. септембра највише гласова добили су кандидат СПС-а Зоран Лилић и кандидат СРС-а Војислав Шешељ. У другом кругу гласања одржаног 5. октобра победио је Војислав Шешељ, али није изабран за председника јер је на изборе изашло мање од 50% бирача (Матић, Миливојевић, 1997:5). За поновљене изборе 7. децембра СПС је кандидовао другог кандидата Милана Милутиновића желећи да и на функцији председника Србије има свог човека. Милан Милутиновић је постао председник Србије тако што је у другом кругу одржаном 21. децембра победио Војислава Шешеља (Матић, Миливојевић, 1997:1).

Када је реч о републичким изборима, који су одржани у септембру 1997. године, треба напоменути да су одржани по старим изборним законима. Коалиција

¹⁵ У правној теорији, означава посебан закон, којим се уређује одређена тема и као такав може да надјача и поништи снагу општег закона којим се регулише нека материја.

„ЗАЈЕДНО“, која се и пре њиховог одржавања разјединила, није се слагала са тим изборним условима и одлучила се на бојкот избора, изузев СПО на челу са Вуком Драшковићем који је изашао на изборе. Неопходно је истаћи да је после сукоба Вука Драшковића и Зорана Ђинђића СПС помогао Вуку Драшковићу и СПО-у да формира власт у Београду.

На републичким изборима највише гласова је освојила „лева коалиција“- СПС, ЈУЛ, НД и Српска радикална странка које су касније формирале Владу. На основу тога се може видети да је Милошевић, без обзира што се ради о две супротстављене политичке идеологије, могао да влада и у граду са Српским покретом обнове, и у републици са Српском радикалном странком.

8. КРИЗА НА КОСОВУ

За сво ово време над Милошевићем је лебдело једно питање: питање Косова и Метохије? Албанци су од његовог доласка на власт били незадовољни његовим односом према њима. Припремали су се за отворени сукоб.

8.1. Ескалација сукоба

Још 1997. године долази до координисаног напада на једанаест полицијских станица на Косову, а одговорност за ове нападе преузима до тада непозната организација ОВК-а (Ослободилачка војска Косова). Полиција покреће акцију и долази до сукоба у којима страдају и цивили. Америка оштро осуђује страдање цивила и, по први пут, прети војном интервенцијом ако се сукоби наставе. Милошевић са представником косовских Албанаца, Ибрахимом Руговом, организује састанак на којем разговарају о могућности суштинске аутономије Косова, повратку Албанаца у образовни систем и прекиду непријатељстава. Договарају да се организује више састанака две делегације, али косовски Албанци никада нису долазили на те састанке. Сукоби су настављени.

После великих сукоба полиције и наоружаних албанских група у Дреничком крају, у марту 1998. године, у којима је било више стотина мртвих и у којима је убијен Адем Јашари, вођа побуњеника у том подручју, међународна заједница ову акцију полиције карактерише као „претерану употребу силе“ и захтева од СРЈ да заустави даље акције и отпочне дијалог са представницима Албанаца, али уз присуство међународних посматрача. Милошевић на то не пристаје него алиби тражи на референдуму са питањем „Привхатате ли учешће страних представника у решавању проблема на Косову и Метохији?“. Чак 95% гласача се изјаснило против страних посредника (Антонић, 2015:253).

Америка је посредно подржавала косовске Албанце у сукобима са Милошевићем. Њихов представник Ричард Холбрук се једном приликом и сликао са вођама ОВК-а што је њима дало сигурност да врше још жешће нападе. Чак су почели да заузимају неке варошице, а када би полиција дошла у то место они су се повлачили. Са ОВК-а се повлачило и цивилно албанско становништво. Тиме се стекао утисак да је Косово пуно

избеглица које беже од терора српске полиције. Под изговором „хуманитарна катастрофа“ и чињеницом да долази зима, у септембру 1998. године, Савет безбедности УН-а под притиском Америке, усваја Резолуцију 1199 у којој се од СРЈ захтева: прекид непријатељстава на Косову, олакшање повратка избеглица у своје домове, омогућавање несметаног достављања међународне хуманитарне помоћи и почетак преговора са албанском националном мањином. Америка је, преко свог представника Ричарда Холбрука, упутила последње упозорење СРЈ да хитно спроведе Резолуцију УН-а. Слично упозорење упутио је и Савет НАТО-а наглашавајући спремност да војно интервенише против СРЈ. Милошевићев став до тада је био да је Косово унутрашња ствар СРЈ. Пошто је НАТО завршио све припреме за напад почетком октобра 1998. упућен је Ричард Холбрук да још једном, пре војне интервенције, захтева остваривање Резолуције УН-а 1199. После вишедневних преговора Милошевић је пристао 13. октобра 1998. године и тиме спречио војну интервенцију на СРЈ.

Ни након тога политички споразум није био на видику. Сукоби су настављени. Српска полиција није могла да уведе ред на Косову, али ни ОВК-а није могла да отера војску и полицију са Косова. ОВК-а је уз, подршку Америке, тражила начин и разлог да увуче свог моћног савезника у рат против СРЈ. Тако се дошло до још једног „лажираног“ покоља који се десио у селу Рачак. Прича о Рачку је значајна по томе што је он за запад постао „кап која је прелила чашу“. Оно почива на тобожњим сведочењима становника Рачка да је полиција 15. јануара 1999. године упала у село, одвојила мушкарце од жена и деце, одвела их и хладнокрвно побила четрдесет људи. Шеф посматрача Вилијем Вокер је, по америчким инструкцијама, изјавио да је у питању масакр и за то окривио Владу СРЈ. На делу је била чиста превара.

Полиција је, пре него што је ушла у село, обавестила посматраче ОЕБС-а и позвала двојицу новинара да прате њено деловање. Интервенција се претворила у прави окршај, чак су се са обе стране користили и ручни бацачи. Полиција је била искуснија и боље наоружана тако да су се одметници повукли из села, а полиција ушла у Рачак. Када је полиција отишла из села вратили су се припадници ОВК-а, своје погинуле борце обукли у цивилна одела, поскидали све ознаке ОВК-а и пласирали причу о убиству цивила. Када се у селу појавио Вилијем Вокер и известио о масакру и злочину против човечности, не оклевајући да оптужи владине снаге за тај злочин Америка је заузела становиште да се косовско питање може решити једино тако што ће

Милошевићу понудити одређени план општег решења и под претњом бомбардовањем натерати га да га прихвати.

8.2. Преговори у Рамбујеу

Позив контакт групе на преговоре у Рамбујеу Милошевић је прихватио. Он се надао да ће Албанци одбити све понуде које значе мање од независности, да ће конференција пропасти албанском кривицом и опасност од бомбардовања Србије бити избегнута.

Међутим, у Рамбујеу није било никаквих преговора. Американци су сами израдили такозвани Привремени споразум за мир и самоуправу на Косову. Он је понуђен обема странама по принципу „узми или остави“. Није било могућности да се текст споразума мења или преговара о решењима. По том споразуму Србија би изгубила управу над Косовом, а Косово добија своју Скупштину, Владу, председника и судове. Овај споразум Србију развлашћује од управе на Косову, а Косово укључује у управу над Србијом јер Косово добија „најмање 20 посланика“ у Скупштини Србије, „најмање једног“ члана Владе, „најмање троје“ судија Врховног суда...Србија је морала да повуче војску и полицију са Косова изузев 1500 граничара и 2500 позорника који потпадају под надзор међународне управе. На Косово је требало да дође 28.000 војника НАТО-а. Њима није заповедало никакво тело УН-а већ Главни штаб НАТО-а. НАТО не би само на Косову имао сва овлашћења него би слична овлашћења имао и на остатку територије Србије. Албанцима је у споразуму стављена могућност независности Косова тако што ће се и три године по ступању на снагу уговора сазвати међународна конференција како би се одредило коначно решење за Косово. (Антонић, 2015:271).

Ово су услови које Србија није могла прихватити. На изненађењеАмериканаца ни Албанци овај споразум не прихватају јер се не спомиње никакав референдум. Касније, добијају гаранције да ће после три године имати право да организују референдум, без обзира, како је ово питање регулисано у споразуму. Албанци 18. марта 1999. године потписују споразум, а Србија је оптужена да је одбила мировни споразум. Овакав споразум нико на свету не би прихватио и потписао капитулацију што се од Србије захтевало. Америка је инсистирала на уцени из Рамбујеа јер је желела рат и коначно је могла да започне ваздушне ударе на СРЈ.

8.3. НАТО агресија

Ваздушни напади на СРЈ су започели 24. марта 1999. године. Американци који су предводили напад мислили су да ће се се већ после два, три дана Милошевић уплашити и прихватити споразум из Рамбујеа. Милошевић је, исто тако, очекивао да ће напади трајати кратко јер је НАТО алијанса започела напад на СРЈ без сагласности Савета безбедности УН-а. Надао се да ће, уз помоћ Русије, зауставити бомбардовање јер је прекршено међународно право. НАТО је напао СРЈ без ичијег овлашћења, а чак је прекршио и сопствену Повељу да може да интервенише ако је војно угрожена једна од чланица. Очекивања ни једне стране нису се испунила. Ваздушни удари на СРЈ трајали су 78 дана уз велике жртве и материјална разарања. Као што је почео, рат се изненада и завршио. И једнима и другима било је потребно да се извуку из ове ситуације. Решење је било понуђено у плану Черномирдин-Ахтисари¹⁶ које се завршило потписивањем Кумановског споразума. Тим споразумом је Резолуцијом Савета безбедности 1244 Космет стављен под протекторат УН-а, признат је територијални интегритет СРЈ са Косовом у свом саставу, а до 1000 српских војника могло је уз претходни договор са УНМИК-ом да се врати да одржава ред над српским историјским локалитетима и граничним прелазима.

¹⁶ Мировни предлог који су у Србију донели међународни посредници Марти Ахтисари, тадашњи председник Финске и Виктор Черномирдин, специјални изасланик тадашњег председника РФ Бориса Јељцина. Скупштина Србије је, потом, донела Документ за постизање мира, чије је прихватање представљало предуслов за прекид агресије НАТО на СРЈ.

9. ПЕТООКТОБАРСКА РЕВОЛУЦИЈА И СМЕНА ВЛАСТИ

На крилима обнове земље разрушене у НАТО бомбардовању Слободан Милошевић је проценио да је идеална прилика да, уз савезне изборе распише и превремене председничке изборе, очекујући да ће му грађани и овог пута дати подршку. Те године, у јулу месецу, промењен је Устав СРЈ по коме ће се председник бирати непосредно са могућношћу поновног избора. Увелико је трајала обнова земље. Градили су се нови мостови порушени у бомбардовању, нови путеви, школе, болнице, фабрике итд. Пропагандна машинерија власти предвођена ЈУЛ-ом нападала је опозицију, називајући је издајничком и плаћеничком, окривљујући је да је призивала и подржавала НАТО агресију. По њима једини прави борац и патриота био је Слободан Милошевић и то ће народ на изборима преопознати заборављајући да је народу доста ратова и страдања.

Држава је била разорена, привреда уништена, а велики број избеглица после повлачења војске и полиције са Косова преплавио је Србију. Опозиција је увидела своју шансу. Главни стратег и организатор био је Зоран Ђинђић који је успео да уједини опозицију створивши велику коалицију ДОС¹⁷. Њима се прикључује и студентска организација ОТПОР. ДОС за свог председничког кандидата именује Војислава Коштуницу. Зоран Ђинђић је увидео да је ситуација почела да се мења и да се осећа да народ изнурен санкцијама, ратом, малим платама, условима за живот жели неке промене.

Избори су одржани 24. септембра 2000. године. И једна и друга страна очекивала је победу. Опозиција је, овог пута, на свим бирачким местима имала своје представнике и посматраче. По завршетку гласања било је очигледно да се, по власт, нешто непредвиђено дешава. На телевизијским каналима се упорно понављала вест да је Милошевић у једној изборној јединици на Косову победио, а остала изборна места се нису ни спомињала. Опозиција је, уз помоћ својих посматрача, на изборним јединицама избројала гласове и саопштила да је Војислав Коштуница победио на изборима. Захтевала је да и Савезна изборна комисија то потврди. Савезна изборна комисија се, наредних неколико дана, не оглашава у јавности што је опозицију довело у сумњу да СИК прерађује резултате избора и да се због тога не оглашава. Недуго након тога, СИК је објавила да је Војислав Коштуница добио највише гласова у првом

¹⁷ Демократска опозиција Србије.

кругу, али да није изабран за председника јер није добио подршку 50% бирача него се заказује други круг избора за 8. октобар на коме ће учествовати Војислав Коштуница и Слободан Милошевић. Опозиција је под слоганом: „За Мириног брачног друга неће бити другог круга“ изјавила да не жели да изађе на други круг гласања јер су сматрали да је већ у првом кругу све било решено и оптужила је СИК за крађу гласова. Позива народ на грађанску непослушност и тражи да свако престане са својим активностима да би све у Србији стало. Многе школе, факултети, продавнице, фабрике не раде, а чак су и рудари „Колубаре“ прекинули свој рад због изборне крађе.

Протест се шири по свим градовима Србије. Опозиција доноси одлуку да закаже централни митинг-протест 5. октобра испред Савезне скупштине у Београду. Позива се народ целе земље да се окупи на том митингу. Милошевић, свестан да протести све више узимају маха, поставља барикаде и препреке на путеве који воде ка Београду да би спречио долазак људи на митинг. Из свих крајева Србије пристизали су аутомобили и аутобуси, а полиција их на барикадама није спречавала да наставе свој пут. Око 15 часова, испред Савезне скупштине било је више од пола милиона грађана који су своје незадовољство исказивали узвикивајући: „Готов је, готов је..“. Демонстранти заузимају Скупштину и зграду телевизије. Милошевић позива јединицу за специјалне операције „Црвене беретке“ да заведу ред. Они излазе на улицу и придружују се народу не желећи да интервенишу. После њиховог одбијања за интервенцијом позива и војску, у нади да ће она нешто учинити, али команда војске не извршава његово наређење јер је, пре тога, постигла договор са опозицијом да неће интервенисати против свог народа.

Постало је јасно да је опозиција заузела власт када се на екрану телевизије појавио спикер и рекао да је ово програм нове телевизије. Милошевићу није преостало ништа друго него да призна свој пораз обративши се грађанима речима да је управо добио саопштење СИК у којем се потврђује да је Војислав Коштуница победио на председничким изборима и да му он на томе честита. Овим је, уједно, завршена владавина Слободана Милошевића.

ЗАКЉУЧАК

Може се рећи да је Милошевић у својој политици остао веран идеји комунизма и очувању Југославије. Није веровао да ће Словенија, а потом и Хрватска напустити Југославију. Његова недоследност у политици била је што на почетку није желео да чини никакве уступке, а онда је на крају давао и више него што се од њега захтевало. Он је сигурно контролисао вође Срба у Хрватској, а касније и у Босни и сасвим је јасно да се он, у суштини, питао за све. Многа добра решења за Србе није у почетку прихватао, а касније је узимао шта му се понуди.

Што се тиче унутрашње политике у Србији евидентно је да је на сваком кораку покушавао да осујети опозицију, да смањи њен утицај и могућност њеног деловања. Његове тајне службе су обављале директну елиминацију политичких противника. Због тога га је и запад сматрао диктатором јер је гушио политичке слободе. По питању Косова је имао доста тврдокоран став. Залагао се да Косово остане у саставу Србије, али без подршке Америке и западних земаља коју он није имао то није било могуће остварити.

Веровао је да ће Русија стати на страну Србије, али није увидео да је Русија тада била слаба и да Јељцин није био човек који је спреман да се супротстави западу због Србије. Свесно је ушао у рат са НАТО пактом, сматрајући да ће све кратко трајати и да ће се успоставити међународно право. Његова политичка процена је била погрешна јер је земља разорена и уништена, велики број Срба је напустио Косово, а стране трупе су ипак ушле на ту територију, али је и поред тога покушавао да представи своју победу у рату са НАТО пактом.

Верујући својим сарадницима да има подршку народа изгубио је председничке изборе 2000. године проузрокујући кризу из које је проистекла петооктобарска револуција. Признавањем свог пораза Милошевић је очекивао да ће наставити миран живот у пензији и чврсто је веровао да неће бити испоручен Хашком суду. Међутим, западним силама је требао кривац за дешавања током 90-их година. Хашки суд је био основан, увелико је радио и за Милошевићем је расписана потерница. 28. јуна 2001. године Милошевић је испоручен Хашком трибуналу где му је отпочело суђење. На самом

почетку, постало је јасно да је оптужница и пресуда већ написана, али исто тако је било јасно да се и овог пута Милошевић неће предати без борбе.

За сво време своје владавине подршку на изборима добијао је од својих грађана, на рачун рата који се дешавао у окружењу, надајући се да је Милошевић способан и вешт политичар и да ће Србију сачувати од рата. Међутим, када је рат стигао и у Србију 1999. године и када се народ осетио изневереним, изгубио је подршку свог народа и био смењен са власти. Преминуо је у затворској ћелији 11. марта 2006. године.

ЛИТЕРАТУРА:

- Антонић, С. (2015). Милошевић-Још није готово. Београд: Вукотић медиа д.о.о.
- Антонић, С. (1993). Промене страначког расположења грађана Србије 1990-1993. Београд: Институт за политичке студије.
- Арежина, М. (2005). Ноћ преваре дан издаје. Београд: М. Арежина.
- Аврамовић, Д. (2007). Реконструкција монетарног система Југославије и победа над инфлацијом 1994. Београд: Европски центар за мир и развој.
- Барио, П. & Крепен, Е. (2007). Суђење Милошевићу или оптужба српског народа: превод са француског Вукица Ђурђевац-Грујић. Београд: Ихтус – Хришћанска књига; Београдски форум за свет равноправних.
- Бујошевић, Д. & Радовановић, И. (2001). 5. октобар: двадесет четири сата преврата. Београд: Медија центар.
- Вуковић, С. (2014). Етика западних медија: антисрпска пропаганда и „хуманитарна интервенција“. Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића; Београд: Инстиут друштвених наука.
- Гоати, В. (1993). Парламентарни избори у Југославији. Београд: ИБН центар, радничка штампа.
- Гоати, В. (1992). Политичке странке и парламент у Србији. Архив за правне и друштвене науке, бр. 3-4 (јул-децембар): 543-551.
- Ђошан, М. (2010). Од агресије до трибунала. Београд: Драслар партнер.
- Јовић, Б. (2009). Од Газиместана до Хага: време Слободана Милошевића. Београд: Метафизика.
- Лутовац, З. (1997). Политичко ангажовање косовских Албанаца. Београд: Круг и Акапит.

Матић, Ј. & Миливојевић, С. (1997). Медијска презентација избора 1997. (август 27.- септембар 18.), необјављени рукопис.

Матић, Ј. & Миливојевић, С. (1997). Извештај, поновљени председнички избори – други круг 12-18. децембар 1997. Необјављен рукопис.

Малешевић Тошић, Н. (2010). Српске политичке елите и Венс-Овенов план; приказ књиге. Београд: Институт за савремену историју.

Николић, П. (1997). Од распада до безнађа и наде; Сведочанство о једном времену. Београд: Филип Вишњић.

Тајни транскрипти: 1995-1998. (2009): уредник Марко Видојковић. Београд: Профил.

Холбрук, Р. (1998). Пут у Дејтон: од Сарајева до Дејтона и после; превела Данира Парента. Београд: Дан граф.

Чолак, А. (2017). Агонија Југославије. Београд: Лагуна.